

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
ของการผสานระหว่างหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่*
DIRECTION OF QUALITY DEVELOPMENT OF BUDDHIST TEMPLE CHARITY
SCHOOLS BY INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES
WITH MODERN LEARNING INNOVATION

*พระครูสมุทรกิตติพิสิฐ กิตติธมโม,¹ พระศักดา ชนาสโก,² พระมหาธนศักดิ์ ธมมโชโต³
พระมหาอำพล ธนปญโญ,⁴ พระครูโสภณทรวงศ์ (เกริกเกียรติ)⁵

PhrakhrusamuKitphisit Kittidhammo,¹ PhraSakda Chanasapo,² PhramahaThanasak Dhammachoto³

PhramahaAmpol Dhanapañño,⁴ PhrakhruAsokpattarawong (Koekkiad)⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย^{1,4,5}

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย²

ผู้จัดการโรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรทองในพระราชูปถัมภ์ฯ, ประเทศไทย³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand^{1,4,5}

Ratchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand²

Manager of Matthayom watmaikrongtong School Under the Royal Patronage, Thailand³

*Corresponding Author, E-mail: jarphankitphisit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนการกุศลยุคใหม่ ซึ่งในโลกยุคปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล การสื่อสารไร้พรมแดน ควบคู่กับแนวโน้มทางปัญญาประดิษฐ์ การศึกษาจึงไม่อาจดำรงอยู่เพียงในกรอบความรู้เดิมที่เน้นเฉพาะการท่องจำแบบทางเดียว หากแต่ต้องเปิดรับแนวทางใหม่ในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างกระบวนการคิด วิเคราะห์ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสังคมไทยในฐานะที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมและศีลธรรมจากพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องรักษาเอกลักษณ์ของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนดี ควบคู่กับคนเก่งและคนทันสมัย การศึกษาของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จึงมีบทบาทสำคัญที่ต้องสืบทอดทั้งปัญญาและคุณธรรม เพื่อสร้างสมดุลระหว่างจริยธรรมและวิทยาการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกสถาบันการศึกษาให้ความสนใจ โดยเฉพาะโรงเรียนการกุศลของวัด ซึ่งมีรากฐานให้การศึกษาก่อเยาวชนด้วยจิตวิญญาณแห่งความเมตตา และการบำเพ็ญคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับวิชาความรู้ การศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้ ไม่เพียงแต่เป็นการถ่ายทอดวิชาการ แต่ยังเป็นการอบรมจิตใจ สืบทอดวัฒนธรรม

และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งทางด้านปัญญาและคุณธรรม การผสมผสานดังกล่าว ไม่เพียงทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัย พร้อมยังช่วยให้มีภูมิคุ้มกันทางปัญญาและคุณธรรม สามารถใช้ชีวิตอย่างสมดุลในสังคมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วได้ โรงเรียนการกุศลของวัดจึงมีบทบาทสำคัญ ในการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างรากเหง้าแห่งภูมิปัญญา และกระแสแห่งนวัตกรรม เพื่อสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า

คำสำคัญ: การพัฒนาคุณภาพการศึกษา, โรงเรียนการกุศลของวัด, พุทธธรรม, นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

Abstract

This academic article aims to propose directions for the development of the quality of education in modern charitable schools. In today's rapidly changing society, influenced by digital technology, borderless communication, and advances in artificial intelligence, education cannot simply remain within the framework of traditional knowledge that emphasizes memorization. Instead, it must embrace new approaches to learning that emphasize learner-centeredness, fostering critical thinking, analysis, and self-learning. Thai society, with its cultural and moral foundations in Buddhism, must preserve its educational identity, which aims to develop good people, alongside capable and modern individuals. Education in Buddhist temple charitable schools plays a crucial role in fostering both wisdom and morality, creating a balance between ethics and science to develop quality education in the 21st century. This is a critical issue for all educational institutions, particularly temple charitable schools, whose foundations are to educate youth with a spirit of compassion and the cultivation of morality and ethics alongside academic knowledge. Education in these schools not only imparts academic knowledge but also cultivates the mind, perpetuates culture, and creates a workforce of intellectual and moral quality. This integration not only equips learners with up-to-date knowledge but also builds intellectual and moral resilience, enabling them to live a balanced life in a rapidly changing society. Temple charitable schools thus play a crucial role in bridging the gap between the roots of wisdom and the currents of innovation. To create youth who are physically, mentally and intellectually qualified, which will lead to a progressive society.

Keywords: Educational quality development, temple charity schools, Buddhism, modern learning innovations

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน เป็นประเด็นสำคัญที่ทุกภาคส่วนให้ความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนไทย ทั้งในด้านวิชาการ จริยธรรม และการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โรงเรียนการกุศลของวัด จึงถือเป็นรากฐานทางการศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างศาสนา วัฒนธรรมและสังคมไทยเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น อย่างไรก็ตาม ในยุคสมัยที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล ระบบการศึกษาเองก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 (ประสาร ไตรรัตน์วรกุล, 2562)

ทิศทางของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่อย่างสมดุล เพื่อให้การเรียนรู้ไม่เพียงแต่สร้างความรู้ทางวิชาการ แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปัญญา มีจิตใจที่สงบ มีศีลธรรม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมที่เต็มไปด้วยความท้าทาย หลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 สัมมาทิฐิ หรือหลักไตรสิกขา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีความรับผิดชอบ และรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ขณะเดียวกัน นวัตกรรมการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเรียนรู้แบบโครงงาน หรือการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) (ไพฑูรย์ พิมพ์ดี และคณะ, 2560) ก็ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โรงเรียนการกุศลของวัดยังเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างแบบอย่างของการศึกษาพุทธนวัตกรรม ซึ่งบูรณาการจิตวิญญาณแห่งพระธรรมเข้ากับความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยี เพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความดี และความสามารถ การพัฒนาในทิศทางนี้จึงไม่ใช่เพียงการปรับปรุงหลักสูตรหรืออุปกรณ์การเรียน แต่คือการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และปัญญา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

คำว่า “พัฒนา” มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า “วรณ” หมายถึง ความเจริญหรือความก้าวหน้า ส่วนในภาษาบาลีใช้คำว่า “วฑฺฒน” หรือ “วฒฺน” ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน ได้แก่ ความเจริญ ความงดงาม การเพิ่มพูน การฝึกฝน หรือการทำให้ยั่งยืนและยาวนานขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) เมื่อพิจารณาในเชิงความหมายทางภาษา “การพัฒนา” (Development) จึงสื่อถึงกระบวนการสร้างความเจริญ การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความก้าวหน้า หรือการคลี่คลายในทิศทางที่ดีขึ้น ส่วนคำว่า “พัฒนา” เมื่อนำมาใช้เป็นคำกริยา หมายถึง การกระทำให้เกิดความเจริญงอกงาม การ

ส่งเสริมให้เติบโต หรือการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพิ่มพูนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คุณภาพการศึกษาเกิดจากการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ตรงตามความมุ่งหมายของผู้ใช้บริการ ตรงตามมาตรฐานการศึกษา และความต้องการของผู้รับบริการ โดยใช้กระบวนการบริหารการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพการศึกษา หมายถึง ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่มีความเป็นเลิศทางด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหารและวิชาการ โดยผ่านกระบวนการเชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม (นครินทร์ ขาวผ่อง, 2547) สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานการศึกษาทุกระดับทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนจัดให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของชุมชน โดยสถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการลงมือ ได้แก่ ความพร้อมของการดำเนินงาน เช่น การบริหารจัดการภายในหน่วยงาน อย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ มีการแนะแนว นิเทศอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีความพร้อมด้านสภาพแวดล้อม เช่น สภาพเศรษฐกิจและสังคมเอื้ออำนวย ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ปกครองและชุมชน (กรมวิชาการ, 2544)

ดังนั้น การพัฒนาในทางการศึกษาจึงไม่เพียงเป็นการปรับปรุงหลักสูตรหรือการสอนที่ครอบคลุมถึงการยกระดับคุณภาพของผู้เรียน ครู บุคลากร และระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ ท้องถิ่น และชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของสังคม การบริหารต้องมีความเป็นระบบ มีการนิเทศและประสานงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสม ทั้งหมดนี้ล้วนมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างความเจริญอกงามให้แก่ระบบการศึกษาและคุณภาพชีวิตของผู้เรียน

บริบทของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเริ่มจัดตั้งขึ้น ภายใต้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 เดิมใช้ชื่อว่าโรงเรียนราษฎร์ของวัด โรงเรียนประเภทนี้เคยได้รับการสนับสนุนเช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนทั่วไป แต่ในระยะแรกการดำเนินงานประสบปัญหา เนื่องจากไม่สามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนจากผู้ปกครองได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 95 มีฐานะยากจน ส่งผลให้โรงเรียนบางแห่งต้องยุติการดำเนินงาน และบางแห่งจำเป็นต้องโอนกิจการให้ภาครัฐดำเนินการต่อ ต่อมาในปีการศึกษา พ.ศ. 2520 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ได้กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 โดยเพิ่มแนวทางการพัฒนาเชิงปริมาณในการจัดการศึกษา พร้อมระบุว่า “จะส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ”

ในช่วงปีการศึกษา พ.ศ. 2521–2523 สช. ได้นำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในลักษณะโครงการนำร่อง โดยคัดเลือกโรงเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 11 แห่ง เพื่อพัฒนาเป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัด

เพื่อการกุศล และได้จัดตั้งสภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศลขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีพระธรรมญาณมุนี ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวินิตศึกษา เป็นประธานสภารูปแรก สภาดังกล่าวได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 5 ประการ ได้แก่ 1) รวมกลุ่มโรงเรียนราษฎร์ที่มีเจตจำนงจัดการศึกษาเพื่อการกุศลทั่วประเทศให้มีความเป็นเอกภาพ 2) ส่งเสริมเอกลักษณ์ของโรงเรียนในด้านจริยธรรม สุขภาวะ วิชาการ งานอาชีพ ภาษา และการอ่านออกเขียนได้ 3) ช่วยเหลือนักเรียนจากครอบครัวยากจนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา 4) สนับสนุนภาครัฐในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน เพื่อลดภาระของรัฐบาล 5) เสริมสร้างความมั่นคงทางวิชาชีพแก่ครูผู้สอน

ผลการดำเนินงานของโครงการได้รับผลตอบแทนในระดับที่น่าพอใจ และนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ให้มีความเป็นระบบและได้รับการยอมรับมากขึ้น ต่อมาในปีการศึกษา พ.ศ. 2544 กลุ่มโรงเรียนดังกล่าวได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนทั้งด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับจากชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานรัฐมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะเฉพาะของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นโรงเรียนเอกชนที่มีวัดเป็นเจ้าของ โดยมีเจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งผู้รับใบอนุญาตตามตำแหน่ง การบริหารจัดการอยู่ภายใต้คณะกรรมการอำนวยการ มีการจัดการศึกษาแบบเรียนฟรีโดยไม่เก็บค่าธรรมเนียม ทั้งนี้ รัฐบาลให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนในอัตราร้อยละ 100 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

หลักพุทธธรรมในการพัฒนา

หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการพัฒนาของมนุษย์ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้มีหลักการและวิธีการมากมาย เพื่อให้มนุษย์ทุกคนนำหลักธรรมนั้นมาประพฤติปฏิบัติ ตามสภาพชีวิตของบุคคลนั้น ที่จะพึงกระทำหรือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนได้ โดยมีหลักการพัฒนา ในที่นี้ มุ่งเจาะจงเอาการพัฒนาตัวในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา 4 อันได้แก่ (1) กายภาวนา หรือ การพัฒนากาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือทางวัตถุ (2) ศิลภาวนา หรือการพัฒนาศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือมนุษย์ที่ตั้งอยู่ในภาวะเยียบ (3) จิตภาวนา หรือการพัฒนาจิต คือการมีจิตที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ความดีงาม สมบูรณ์ (4) ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาทางปัญญา คือการเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจอยู่อย่างเป็นนัยความคิด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2544)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) อธิบายไว้ว่า ในพระไตรปิฎกบางแห่งอธิบายภาวนิตตะไว้ว่า “กถิ ภควา ภาวนิตฺโต” หมายถึง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็น “ภาวนิตตะ” คือ ผู้มีตนที่พัฒนาแล้ว อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระพุทธเจ้าและของผู้ปฏิบัติธรรมที่ถึงความเจริญในธรรม การ

ที่บุคคลจะเป็นผู้มีตนอันพัฒนาแล้วนั้น ย่อมประกอบด้วยการพัฒนาในสี่ด้านหลัก ได้แก่ 1) ภาวติกายโย มีกายอันพัฒนาแล้ว หมายถึง การฝึกฝนและพัฒนากายให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีความประพฤติที่งดงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น 2) ภาวิตศีล มีศีลอันพัฒนาแล้ว คือ การดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ความประพฤติชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) ภาวิตจิตโต มีจิตอันพัฒนาแล้ว หมายถึง การฝึกจิตให้มีสมาธิ ความตั้งมั่น สงบ และมีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา และสติรู้เท่าทันตนเอง 4) ภาวิตปัญญา มีปัญญาอันพัฒนาแล้ว คือ การฝึกฝนให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องตามความเป็นจริง มองเห็นเหตุผลของธรรมและสามารถใช้ปัญญานำชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์

ภาวติกาย ภาวิตศีล ภาวิตจิต ภาวิตปัญญา เป็นรูปคุณนาม เป็นคุณสมบัติของบุคคล ถ้าจะตั้งเป็นศัพท์นามให้เป็นหัวข้อธรรม ก็เปลี่ยนไปอีกรูปหนึ่งเป็นภาวนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2566) จะได้ศัพท์ดังต่อไปนี้ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย 2) ศีลภาวนา การพัฒนาศีล 3) จิตตภาวนา การพัฒนาจิต 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา

การพัฒนาทางกายภาพและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ เป็นประเด็นสำคัญในกระบวนการพัฒนามนุษย์โดยรวม แม้จะมีความเข้าใจโดยทั่วไปว่า การพัฒนาทางกายหมายถึงการบริโภคอาหารเพื่อเสริมสร้างร่างกาย หรือการออกกำลังกายเพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพทางกาย แต่การมองเห็นนี้อาจยังไม่ครอบคลุมมิติที่ลึกซึ้งของการพัฒนาตามหลักแห่งธรรมะ เพราะหากการพัฒนาทางกายมุ่งเน้นเพียงการสร้างเสริมความแข็งแรงโดยปราศจากหลักการที่กำกับ ก็อาจนำไปสู่การใช้พลังทางกายในทางที่ผิด และกลับเป็นโทษต่อทั้งตนเองและสังคม

ในเชิงธรรม การพัฒนาทางกายมิได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพเท่านั้น หากแต่รวมถึงการฝึกฝนและกล่อมเกลাজิตใจ ให้รู้จักสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างมีสติและปัญญา ตัวอย่างเช่น การใช้ดวงตาในการรับรู้สิ่งรอบตัว ควรฝึกให้สามารถแยกแยะและเลือกเสพเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดโทษ เช่น การรับชมโทรทัศน์หรือสื่ออื่น ๆ ก็ควรพิจารณาถึงสาระและผลกระทบที่ตามมาในเชิงคุณภาพ มิใช่เพียงการเสพอย่างไม่รู้เท่าทัน เช่นเดียวกัน การฟังเสียงหรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก็ควรพัฒนาให้มีความสามารถในการคัดกรอง เลือกรับฟังสิ่งที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม หลักแห่งสติสัมปชัญญะและสังวรจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่ในระดับพื้นฐานของการศึกษา

ด้วยเหตุนี้การศึกษาสมัยใหม่ จึงควรเน้นการพัฒนาทางกายควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ผู้ที่ได้รับการศึกษาไม่ควรถูกประเมินจากความแข็งแรงของร่างกายเพียงด้านเดียว หากแต่ควรพิจารณาควบคู่ถึงความสามารถในการเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม เพราะหากบุคคลมีเพียงสมรรถภาพทางกายที่เข้มแข็ง แต่ขาดความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสม ก็อาจใช้ศักยภาพ

ดังกล่าวไปในทางที่ก่อให้เกิดโทษ เช่น การแสวงหาความบันเทิงที่เกินขอบเขต หรือก่อความขัดแย้งในสังคม ซึ่งไม่อาจถือว่าเป็นผลสัมฤทธิ์แห่งการศึกษาอย่างแท้จริง

การพัฒนาทางสังคม จิตใจ และปัญญา จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเริ่มจากการพัฒนาศีล ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลผ่านทางกายและวาจา อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข หากในระดับก่อนหน้ามุ่งเน้นที่การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือทางกายภาพ การพัฒนาด้านศีลนี้คือการส่งเสริมความสัมพันธ์กับ “เพื่อนมนุษย์” ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนกว่า

ศีลในความหมายนี้ จึงมิได้เป็นเพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นหลักจริยธรรมในการไม่เบียดเบียนผู้อื่น และส่งเสริมคุณภาพชีวิตร่วมกันในสังคม จากนั้นจึงเข้าสู่การพัฒนาจิตใจ อันได้แก่การฝึกฝนเพื่อยกระดับคุณภาพจิต พัฒนาสมรรถภาพจิต และเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต ตามหลักของ “อริยจิตตสิกขา” ซึ่งสามารถแปลงความหมายให้เข้าใจง่ายในบริบทปัจจุบันว่า เป็นการพัฒนาด้านจิตวิทยาในเชิงบวก ถัดจากนั้นคือการพัฒนาปัญญา หรือ “อริยปัญญาสิกขา” ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้และเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต และสามารถทำจิตให้เป็นอิสระจากอำนาจของความไม่รู้ ความยึดมั่น ถือมั่น จนถึงขั้นสูงสุด อันเป็นการบรรลุสุจริตธรรมชั้นปลาย ซึ่งมีการยกย่องไว้ในพุทธปรัชญาว่าเป็นคุณสมบัติแห่งปัญญาญาณอันแท้จริง

จุดสมบรูณ์แห่งการพัฒนาตนในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา 4 ประการ ได้แก่ การพัฒนากาย (กายภาวนา) ศีล (ศีลภาวนา) จิต (จิตตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) ซึ่งเป็นองค์ประกอบครบถ้วนของการพัฒนาตนในทุกมิติ ทั้งทางกายภาพ จริยธรรม จิตใจ และปัญญา พระพุทธศาสนายกย่องผู้ที่ฝึกฝนตนเองจนบรรลุภาวะดังกล่าวว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ทณโต เสฏโฐ มนุสเสสุ” ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเน้นอย่างยิ่งต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเอง โดยถือว่าศักยภาพของมนุษย์นั้นสามารถขัดเกลาและยกระดับได้ หากได้รับการฝึกฝนอย่างถูกต้อง มนุษย์ย่อมสามารถพัฒนาไปสู่ภาวะอันเลิศล้ำ แม้กระทั่งได้รับความเคารพจากทวยเทพหรือบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในทางกลับกัน หากมนุษย์ละเลยการฝึกฝนและปล่อยตนไปตามกิเลส ก็อาจเสื่อมทรามยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉาน ด้วยเหตุนี้ การฝึกฝนพัฒนาตนจึงเป็นสาระสำคัญสูงสุดแห่งการดำรงชีวิตตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา และเป็นหลักเกณฑ์ในการวัดผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาอย่างแท้จริง

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับการพัฒนาการศึกษาของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อใช้เป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาระยะยาว โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคน สามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพ พัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการ

ของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้นำไปเป็นกรอบและแนวทางการพัฒนา การศึกษาและการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความเป็นพลวัตร เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดกรอบแนวคิดและสาระสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การขยายโอกาสทางการศึกษา (Access) (2) การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (Equity) (3) การยกระดับคุณภาพการศึกษา (Quality) (4) การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการศึกษา (Efficiency) และ (5) การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก (Relevancy) ภายในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า โดยมียุทธศาสตร์หลัก 6 ประการ เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการ ดังนี้ 1) การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2) การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 3) การพัฒนาศักยภาพของประชาชนทุกช่วงวัย เพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ 4) การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา 5) การจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) การพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

ดังนั้น ทิศทางพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงควรมุ่งเน้นพัฒนาในประเด็นต่อไปนี้

1. การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมีแนวทางดังนี้

1) จัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทโดยยึดหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum) และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) พร้อมทั้งปรับระบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

2) สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา ให้ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแต่ละพื้นที่

3) พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือสถานการณ์จำลอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้เรียน

4) เสริมสร้างความรอบรู้และทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การดูแลสุขภาพ และการพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต

2. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีแนวทางดังนี้

2.1 การจัดการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกช่วงวัย

1) พัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงวัยเข้าถึงการศึกษา โดยเน้นการยกระดับทักษะภาษาอังกฤษตามนโยบาย *English for All*

2) ส่งเสริมหลักสูตรที่ตอบสนองต่อสังคมผู้สูงอายุ เช่น หลักสูตรอาชีพรองรับผู้สูงอายุ หลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิต และหลักสูตรดูแลผู้สูงอายุ (BIIDDY) โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและโรงเรียน

3) ขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อเสริมทักษะอาชีพและการมีงานทำ โดยเฉพาะในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งพื้นที่พิเศษอื่น ๆ เช่น พื้นที่สูง ชายแดน เกาะแก่ง และชุมชนชายขอบ เพื่อรองรับกลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และแรงงานต่างด้าว

4) พัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และภาษาอังกฤษ ตลอดจนสามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล

5) ส่งเสริมการพัฒนาครูอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะในทางปฏิบัติ (Hands-on Experience) และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผ่านหลักสูตรเข้มข้นร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ โดยมีระยะเวลาการพัฒนาน้อยกว่า 1 ปี

6) พัฒนาสมรรถนะและความรู้ความสามารถของบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการ ให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานรองรับความเป็นรัฐบาลดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีศูนย์พัฒนาสมรรถนะบุคลากรระดับจังหวัดทั่วประเทศ

3. การพัฒนาการศึกษาเพื่อความมั่นคง โดยมีแนวทางดังนี้

1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักในการดำเนินการ

2) เฝ้าระวังภัยทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ครู และสถานศึกษา โดยเฉพาะภัยจากยาเสพติด อาชญากรรมทางไซเบอร์ การค้ามนุษย์

3) ส่งเสริมให้ใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมกับภาษาไทย เป็นสื่อจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ที่ใช้ภาษาอย่างหลากหลาย เพื่อวางรากฐานให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งมีทักษะการสื่อสารและใช้ภาษา ที่สามารถในการต่อยอดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ปลุกฝังผู้เรียนให้มีหลักคิดที่ถูกต้องด้านคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้มีความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา โดยใช้กระบวนการลูกเสือ และยุวกาชาด

4. การสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยมีแนวทางดังนี้

1) สนับสนุนให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาผลิตแรงงานที่มีคุณภาพตามศักยภาพและจุดเด่นของแต่ละสถานศึกษา รวมทั้งให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะยาว

2) ส่งเสริมให้สถานศึกษาอาชีวศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่สอดคล้องกับโลกยุคดิจิทัล โดยเฉพาะทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) และการสื่อสารภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นสมรรถนะหลักของแรงงานยุคใหม่

5. การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยมีแนวทางสำคัญดังนี้

1) พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึงองค์ความรู้สำหรับผู้เรียนทุกกลุ่ม

2) ทบทวนและปรับปรุงอัตราเงินอุดหนุนรายหัว ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับบทบาทของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผู้เรียนทุกกลุ่มได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม

3) ระดมทรัพยากรและภาคีเครือข่าย เพื่อสนับสนุนโรงเรียนนาร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อขับเคลื่อนการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

6. การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางดำเนินงานดังนี้

1) ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2) สนับสนุนการวิจัย การสร้างสรรค์นวัตกรรม และการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้เรียนและชุมชน

7. การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการ โดยมีแนวทางดังนี้

1) ปฏิรูประบบองค์การเพื่อลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ เพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างเอกภาพของหน่วยงานที่มีลักษณะงานใกล้เคียงกัน เช่น งานด้านประชาสัมพันธ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านกฎหมาย และด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ

2) ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน ประชาชน และกระทรวงศึกษาธิการโดยรวม

3) ส่งเสริมกิจกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตลอดจนการส่งเสริมธรรมาภิบาลในทุกระดับของหน่วยงาน

4) พัฒนาระบบฐานข้อมูลทางการศึกษา (Big Data) เพื่อใช้ในการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบาย

5) ยกระดับระบบบริหารจัดการและการพัฒนาบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปองค์การ

6) สนับสนุนให้สถานศึกษาได้รับสถานะเป็นนิติบุคคล เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารงาน และเสริมประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ภายใต้กรอบนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

7) จัดตั้งหน่วยงานวางแผนด้านการเงินระดับจังหวัด (Financial Plan) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสวัสดิการของบุคลากรในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

8) ส่งเสริมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งโรงเรียนคุณภาพ” โดยเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียนให้เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะในหมู่ผู้เรียน (ณัฐพล ทิพย์สุวรรณ, 2563)

นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

นวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่ เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีร่วมกับวิธีสอน เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) และความเป็นจริงเสริม (AR) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) รวมทั้งการใช้เกมเพื่อการเรียนรู้ (Gamification) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อตอบสนองการเรียนรู้ที่หลากหลายและต่อเนื่อง (Bonwell, C. C, 2003)

แผนผังการสอนเทคโนโลยี (Technology Teaching Map) เป็นแนวทางที่จัดทำอย่างเป็นระบบ มีรายละเอียดและคำแนะนำสำหรับการนำไปใช้จริง สามารถใช้เป็นกรอบอ้างอิงสำหรับผู้ออกแบบหลักสูตร ผู้บริหาร และครูผู้สอน ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลและความต้องการในอนาคต (RMIT University, 2022) การศึกษานี้จึงเน้นการใช้เครื่องมือการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น WhatsApp, Webex, Zoom, Google Meet, Padlet, Google Drive และ YouTube เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบผสมผสาน ช่วยให้ผู้สอนออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับผู้เรียน รายวิชา และเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง

นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังทำให้การศึกษายืดหยุ่นมากขึ้น ผ่านระบบการศึกษาทางไกล (Tele-education) และโรงเรียนเสมือนจริง (Virtual School) ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้ร่วมกันได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ขณะเดียวกัน เทคโนโลยี VR และ AR ถูกนำมาใช้ในหลายสาขา เช่น ศิลปกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่สมจริง ส่งเสริมความเข้าใจ แรงจูงใจ และการเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติจริง (ชัยธร ลิมาภรณ์วิชย์ และคณะ, 2565)

STEAM Design Process เป็นกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา ผ่านการออกแบบผลงานตามความสนใจของผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ตั้งคำถาม จินตนาการ วางแผน ลงมือสร้างสรรค์ และสะท้อนผลเพื่อปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้น (เอื้อการย์ โรจนจิรไพศาล, 2566) กระบวนการนี้ทำให้บทบาทครูเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนให้ผู้เรียนค้นคว้าลงมือปฏิบัติ ทดลอง แก้ไข และพัฒนาผลงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้แบบ Active Learning

สรุป

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะสำหรับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมเยาวชนให้มีทั้งปัญญาและคุณธรรม การจัดการศึกษายุคใหม่ จึงต้องเปลี่ยนจากการสอนแบบท่องจำไปสู่การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ ภายใต้บทบาทใหม่ของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวก การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) โลกเสมือนจริง (VR/AR) และการเรียนออนไลน์แบบผสมผสาน (Blended Learning) ช่วยเสริมให้การเรียนรู้มีความยืดหยุ่น เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา และส่งเสริมทั้งคุณธรรมและทักษะชีวิต สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย ให้มีสมรรถนะตรงกับตลาดแรงงาน ควบคู่กับการปลูกฝังจริยธรรมและจิตสาธารณะ เมื่อเทคโนโลยีและหลักพุทธธรรมมาบรรจบกัน จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่างจิตใจ ปัญญา และการดำเนินชีวิต โรงเรียนการกุศลของวัดจึงควรเป็นต้นแบบของ “พุทธนวัตกรรมทางการศึกษา” ที่ผสานความดี ความรู้ และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และพร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังในภาพที่ 1

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัด ผสานหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

ภาพที่ 1 ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดผสานหลักพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้ยุคใหม่

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคตควรมุ่งสู่ความสมดุลระหว่างความรู้กับความคิด เทคโนโลยีกับจิตใจ และสมรรถนะวิชาชีพกับจิตสาธารณะ โรงเรียนการกุศลของวัดจึงสามารถเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาแนวพุทธนวัตกรรมการที่หล่อหลอมเยาวชนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีปัญญา บนพื้นฐานจริยธรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

พุทธธรรม เช่น ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 สามารถนำมาเป็นกรอบในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกต่อสังคม เมื่อนำมาบูรณาการกับนวัตกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เช่น Active Learning และ Blended Learning จะช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยยังคงยึดหลักคุณธรรมเป็นฐาน การผสมผสานพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้จึงช่วยยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมสมรรถนะหลัก ทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้และแบบอย่างทางคุณธรรม ส่วนผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีความสุข เห็นคุณค่าของการพัฒนาตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคมที่เปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2544). *การประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *รายงานการศึกษาการพัฒนาในรูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย 4.0*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชัยธร ลิมาภรณ์วนิชย์ และคณะ. (2565). อนาคตของการเรียนรู้. ใน *รายงานวิจัย*. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และศูนย์วิจัยอนาคตศึกษาฟิวเจอร์เทลส์.
- ณัฐพล ทีปสุวรรณ. (2563). *นโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการ*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/9yLcx>; <https://shorturl.asia/9yLcx>
- นครินทร์ ขาวผ่อง. (2547). กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนเทศบาลจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- ประสาร ไตรรัตน์วรกุล. (2562). *ทางออกการศึกษาไทย*. สำนักงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : ดวงแก้ว.
- ไพฑูริย์ พิมพ์ดี และคณะ. (2560). การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 สู่ศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 16(2) 199-206.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นจำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2566). *หลักแม่บทของการพัฒนาตน*. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก <https://watnyanaves.net/en/book-reading/469/5>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *การส่งเสริมการบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัด*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- เอื้อการย์ โรจนจิรไพศาล. (2566). “5 นวัตกรรมการศึกษา” เพื่อคุณภาพการเรียนรู้คู่ความสุข. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2568 จาก <https://iamkru.com/5innovationeducation>.
- Bonwell, C. C. (2003). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. Retrieved July 24, 2022, from www.active-learning-site.com.
- RMIT University. (2022). *The Future of Learning and Teaching: Big Changes Ahead*. Retrieved November 1, 2022, from <https://shorturl.asia/dsw7r>